

5. Яцковина В. В. Міжнародні стандарти у сфері захисту прав людини. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. С. 49-53. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/1-2/11.pdf>

Грушко Іван Юрійович

здобувач ступеня вищої освіти

бакалавра ННЕКІ

Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Славна Оксана Володимирівна

професор кафедри

конституційного права та прав людини

Національної академії внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВО НА СВОБОДУ СЛОВА ТА ІНФОРМАЦІЇ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У контексті зростаючої кількості онлайн-переслідувань, важливо забезпечити захист приватності та анонімності. Застосування криптографічних засобів захисту, якісних інструментів шифрування та підпису, а також використання безпечних комунікаційних платформ може допомогти у запобіганні онлайн-переслідувань. Міжнародні стандарти та угоди є ключовим інструментом у захисті свободи слова в цифровій епоху. Важливо розвивати та підтримувати міжнародні норми, які гарантують свободу інформації та захист прав людини в онлайн-середовищі [3, с. 16]. Свобода слова в епоху цифрових технологій є важливим елементом суспільного прогресу та розвитку. Забезпечення захисту від цензури та онлайн-переслідувань вимагає комплексного підходу, який включає розвиток технологій, міжнародне співробітництво та забезпечення прав людини в інтернеті. Важливо продовжувати працювати над зміцненням цих заходів для забезпечення свободи слова у всіх куточках світу [5, с. 8]. Основні принципи поширення інформації визначені в провідному міжнародному документі - Європейській Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі - Європейська Конвенція, ЄКПЛ). Згідно зі статтею 10 ЄКПЛ, кожній особі гарантується право на свободу вираження, що охоплює всіх, від журналістів та засобів масової інформації до звичайних громадян, які бажають отримати чи передати інформацію. Ця свобода поширюється як на традиційні, так і на інтернет-засоби масової комунікації. Право на свободу слова включає право висловлювати свої думки та отримувати інформацію без втручання державних органів, незалежно від кордонів. Проте це право не є абсолютним і може бути обмеженим, за умови, що такі обмеження передбачені законом, націлені на досягнення законної мети та є необхідними в демократичному суспільстві. ЄКПЛ встановлює також обов'язки та відповідальність, пов'язані з правом на свободу вираження. Обмеження цього права повинні бути встановлені законом,

націлені на досягнення законної мети, пропорційними та мають бути необхідними в демократичному суспільстві [1, с. 7]. Міжнародні стандарти поширення інформації в Інтернеті також враховуються в рішеннях Європейського Суду з прав людини та в документах, прийнятих іншими міжнародними організаціями, які відображають принципи доступу до інформації та захисту прав користувачів мережі. В законодавстві України існують певні стандарти щодо поширення інформації в мережі Інтернет, які не передбачають окремого спеціального регулювання для цієї сфери. Замість цього, поширення інформації в Інтернеті регулюється загальними правовими актами, такими як Конституція України, Цивільний кодекс України, телекомунікаційні закони та інші. Стаття 15 Конституції України гарантує свободу слова, забороняючи цензуру і забезпечуючи право на вільний доступ до інформації. Також важливою є стаття 34, яка гарантує право на свободу думки і слова для кожної особи, незалежно від її статусу [4, с. 19]. Згідно з Конституцією, кожна особа має право вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію, а також вільно обирати форму та джерело інформації. Невдовзі настають і обмеження цих прав у випадках, передбачених законом, наприклад, у випадках загрози національній безпеці, громадському порядку або для захисту прав інших осіб. Однак, відмінності в порівнянні з Європейською Конвенцією полягають в тому, що українська Конституція не вимагає необхідності обмежень у демократичному суспільстві. Норми про поширення інформації в Інтернеті також включаються в Закон України «Про телекомунікації». Згідно з цим законом, Інтернет визначається як всевітня інформаційна система загального доступу, заснована на Інтернет-протоколі [2, с. 5]. Ці закони встановлюють правовий фундамент для поширення інформації в мережі Інтернет, забезпечуючи свободу слова та доступ до інформації для усіх користувачів. Закон України «Про авторське право і суміжні права» також має визначення таких понять, як «веб-сайт», «веб-сторінка», «гіперпосилання», «електронна цифрова інформація» та інші. Зокрема, стаття 1 цього закону визначає їх таким чином: • Веб-сайт представляє собою сукупність даних, електронної (цифрової) інформації, об'єктів авторського права або суміжних прав тощо, пов'язаних між собою та структурованих за адресою веб-сайту або обліковим записом його власника. Доступ до них здійснюється через адресу мережі Інтернет, що може включати доменне ім'я, каталогові записи або числову адресу за Інтернет-протоколом. Веб-сторінка є складовою частиною веб-сайту, яка може містити дані, електронну (цифрову) інформацію, об'єкти авторського права або суміжних прав і т. д. Щодо відповідальності за поширення інформації в мережі Інтернет, Верховний Суд України визначив, що відповідачем може бути автор матеріалу або власник веб-сайту, якщо автор невідомий або інформація розміщена анонімно. Для встановлення даних про власника веб-сайту можуть бути звернуті до адміністратора системи реєстрації доменних імен. Управління адресним простором мережі Інтернет в Україні здійснюється Об'єднанням підприємств «Український мережевий інформаційний центр» (UANIC). Інтернет-посередники, які легко розпізнати, це реєстратори доменних імен,

хостинг-провайдери та Інтернет-провайдери, які надають послуги з передачі повідомлень та доступу до них. Важливу роль в поширенні інформації також відіграють інформаційно-пошукові системи, соціальні медіа, платіжні системи тощо [7, с. 15]. Державні органи не можуть вимагати обмеження доступу до контенту в Інтернеті без відповідного закону, який надає їм такі повноваження. Це вимагає закону, який відповідає стандартам Європейської Конвенції, є необхідним у демократичному суспільстві і пропорційним меті. Рішення про обмеження доступу до інформації повинно бути прийняте судовим органом або іншим незалежним адміністративним органом і підлягає судовому перегляду. Важливо, щоб державні органи не нав'язували посередникам загальний обов'язок контролювати контент, до якого вони надають доступ, а також не притягували їх до відповідальності за сторонній контент. Такі принципи слід враховувати при ухваленні законів і під час роботи державних органів. Щодо статусу Інтернет-ЗМІ в Україні, законодавство не чітко регулює їх діяльність. Вони оперують в рамках загальних правових норм, що стосуються збору та поширення інформації. Такий підхід сприяє широкому розповсюдженню Інтернет-видань, оскільки для їх створення не потрібно пройти державну реєстрацію. Проте, на практиці виникають певні труднощі, пов'язані з невизначеністю правового статусу Інтернет-медіа. Творчі працівники цих видань, які збирають, обробляють та поширюють інформацію в інтересах громади, не завжди можуть підтвердити свій статус журналіста та захистити свої професійні права. Іноді виникають складнощі з визначенням особи, відповідальної за поширення недостовірної інформації. Відсутність спеціального закону не дозволяє чітко ідентифікувати Інтернет-видання. Наприклад, не кожен веб-сайт має ознаки засобу масової інформації, існують проблеми з відокремленням медіа від інших веб-сайтів, таких як сайти органів влади чи підприємств. Надто широке визначення засобів масової інформації також створює плутанину, оскільки будь-який веб-сайт може вважати себе медіа [9, с. 12]. Отже, правова визначеність в цьому питанні наразі відсутня, що дозволяє кожному трактувати закони на свій розсуд. Це відкриває двері для неоднозначного вирішення питань. На наш погляд, настав час розробити законодавчі положення щодо правового статусу Інтернет-медіа, щоб врахувати їх особливості у цифровому середовищі. Професійна спільнота часто ідентифікує Інтернет-видання за допомогою ряду критеріїв та професійних стандартів. Такі критерії можуть включати намір діяти як медіа, мету та основні цілі, редакційний контроль, дотримання професійних стандартів, охоплення аудиторії та поширення, а також очікування громадян. Повертаючись до української ситуації, важливо відзначити, що невизначеність у регулюванні діяльності Інтернет-ЗМІ негативно впливає на вирішення ряду практичних питань. Наприклад, у випадку протиправного перешкоджання законній професійній діяльності журналіста, який працює для інтернет-видання, або вчинення проти нього інших кримінально караних діянь, можуть виникати серйозні проблеми. Часто такі журналісти не можуть визнатися потерпілими у кримінальних провадженнях, оскільки не можуть належним чином підтвердити свій професійний статус. Це пояснюється тим, що на законодавчому рівні

Інтернет-видання не визнаються як засоби масової інформації, і тому їх працівників з формально-правової точки зору не вважають журналістами. Крім того, працівники таких медіа не завжди можуть скористатись своїм правом на захист журналістських джерел. Наприклад, пункт 6 частини 2 статті 65 Кримінального кодексу України забороняє допитувати журналіста, як свідка, щодо відомостей, які містять конфіденційну інформацію професійного характеру, надану за умови нерозголошення авторства або джерела інформації. Проте, працівники Інтернет-видань, які не можуть підтвердити свій статус журналіста, не можуть розраховувати і на захист своїх джерел. Один із можливих виходів для журналістів, які працюють в таких медіа, - членство в професійній або творчій спілці журналістів та отримання відповідного посвідчення.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL: [http:// zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004).
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР/ URL: <http:// zakon3.rada.gov.ua/ laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
4. Про інформацію: Закон України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
5. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16 листопада 1992 р. № 2782-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2782-12>.
6. Про захист суспільної моралі: Закон України від 20 листопада 2003 р. № 1296-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1296-15113>.
7. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http:// zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
8. Цивільно-процесуальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1296-15>.
9. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова Пленуму Верховного суду України від 27 лютого 2009 року. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
10. Інформаційне законодавство: збірник законодавчих актів у 6 томах / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка, І.С. Чижана. Т. 1. Інформаційне законодавство України. К.: Юридична думка, 2016. 416 с.